

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΑΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες (175) Το σχολείο μας γιορτάζει το '21

Σήμερα στις «Αναδιφήσεις» γιορτάζουμε το 1821. Το Σχολικό Μουσείο του Δήμου Ρεθύμνης, του οποίου έχω την τιμή να διατελώ εδώ και μια δεκαετία επιμελητής, δεν θα μπορούσε να μείνει αμέτοχο στη διακοσιετηρίδα από την ελληνική επανάσταση. Γι' αυτό και διοργανώνει την έκθεση «Το ελληνικό σχολείο και το 1821» στο Σπίτι του Πολιτισμού, η οποία θα διαρκέσει μέχρι και την Κυριακή 27 Ιουνίου. Κάθε μέρα από τις 10.00 το πρωί μέχρι τις 13.00 μ.μ. και από τις 18.00 το απόγευμα μέχρι τις 22.00 το βράδυ, το Μουσείο, που έχει μεταφερθεί για λίγο από την Αμνάτο στο Ρέθυμνο, σας περιμένει να θυμηθείτε παλιότερους σχολικούς εορτασμούς, τότε που η κοινωνία και η θεσμοί της εφάρμοζαν το Δημοκρίτειο «Βίος ανεόρταστος, μακρά οδός απανδόμεντος». Τότε που οι γιορτές δεν νοούνταν ως απλές αργίες αλλά ως αφορμές εθνικοθρησκευτικής έκφρασης και ως ευκαιρίες ανάδειξης της τοπικής περηφάνιας και σύμφιξης των κοινωνικών δεσμών. Επιμελητές της έκθεσης είναι ο υπογραφόμενος και η δασκάλα Δέσποινα Μαυράκη, μέλη και οι δύο του Εφορευτικού Συμβουλίου του Μουσείου.

Το ελληνικό σχολείο έδινε μέχρι τουλάχιστον τις αρχές της δεκαετίας του 1970 εξαιρετική σημασία στον εορτασμό των εθνικών και θρησκευτικών επετείων, ιδιαίτερα εκείνων της επανάστασης του 1821 (25^η Μαρτίου) αλλά και της έναρξης σε ό,τι αφορά την Ελλάδα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (28^η Οκτωβρίου, από κοινού με την Εορτή της Σημιάς). Ανάλογα εορταζόταν η εορτή των προστατών της εκπαίδευσης Τριών Ιεραρχών μέχρι και τον Μεσοπόλεμο. Στα κρητικά σχολεία γιορτάζονταν ακόμη και γιορτάζεται μέχρι σήμερα η επέτειος της Μάχης της Κρήτης (21 Μαΐου), ενώ κατά τόπους τιμνται και άλλες επέτειοι. Στο Ρέθυμνο εορτάζονται εκείνες της εθελουσίας του Αρκαδίου (8 Νοεμβρίου) και της πολιούχου του Αγίας Βαρβάρας (4 Δεκεμβρίου), ημέρα κατά την οποία σήμερα τα σχολεία απλώς παραμένουν κλειστά.

προσπάθειες οι εορτασμοί να έχουν πανηγυρικό χαρακτήρα και για τον σκοπό αυτό η σχολική ζωή τροποποιούνταν δραστικά όταν πλησίαζαν χρονικά. Οι εθνικές εορτές περιλάμβαναν καταρχήν εκφωνήσεις λόγων, συνήθως από τον διευθυντή της σχολικής μονάδας ή από επί τουτόπου ορισμένο εκπαιδευτικό. Για τους αμύχανους απ' αυτούς ή όσους δεν ήθελαν να διαθέσουν χρόνο, υπήρχαν ήδη από τον Μεσοπόλεμο σχετικά βιβλία (λυσάρια), από τα οποία δεν θεωρούνταν αδόκιμο να αντληθούν αυτούσιοι λόγοι. Δεν θεωρούνταν επίσης ανεπίτρεπτο, όπως παλιότερα, ο εκπαιδευτικός να επαναλάβει τον ίδιο λόγο, εφόσον βέβαια αυτός εκφωνούνταν σε διαφορετικά μαθητικά ακροατήρια.

Ακολουθούσαν απαγγελίες ποιημάτων, ατομικά από μαθητές ή από σύνολα τους. Αγαπημένοι στα σχολεία «εθνικοί ποιητές» υπήρξαν ο Στέλιος Σπεράντζας, ο Κωστής Παλαμάς, ο Ιωάννης Πολέμης και μερικοί ελάσσονες. Ακολουθούσαν τα θεατρικά σκετς, όπως στην περίπτωση του εορτασμού του 1821 «Ο χορός του Ζαλόγγου» του Παύλου Κεδραίου και στα νεότερα χρόνια οι «Χρυσές σελίδες του 1821» του Πάνη Σμυρνιαδάκη, ο οποίος είχε εκδώσει και σχετικά με τους εορτασμούς βιβλία. Στις εποχές που το Κυπριακό Ζήτημα βρισκόταν στο επίκεντρο, παίζονταν και ανάλογα σκετς, όπως «Το 1821 στην Κύπρο» του Στρατή Παπαδάκη. Οι εθνικές γιορτές διανθίζονταν με πατριωτικά τραγούδια, όπως «Της πατρίδος μου η σημαία», «Μέσα μου βαθιά για σένα», αποσπάσματα από τον Θούριο του Ρήγα Βελεστινλή, το «Έχε γεια, καημένη κόσμε», «Όλη η δόξα όλη η χάρη», «Η Ελλάδα ποτέ δεν πεθαίνει» κ.ά. Στην Κρήτη δεν παραλείπονταν το τραγούδι «Από φλόγες η Κρήτη ζωσμένη» και η εορτή έκλεινε με τον εθνικό ύμνο.

Η αίθουσα πραγματοποίησης ήταν η μοναδική διαθέσιμη της διδασκαλίας στα μονοθεσία σχολεία ή κάποιες ενοποιούμενες με την αραίωση ή σύμπτυξη διαχωριστικού χωρίσματος στα σχολεία των πόλεων. Ήταν διακοσμημένη με εικόνες ηρώων, οι οποίες ήταν διαφορετικών τεχνοτροπιών και ποιότητας. Η αίθουσα διακοσμοούνταν επίσης με χιαστί τοποθετημένες σειρές από χάρτινα σημαία, τα οποία κατά περιόδους είχαν επάνω τους εκτυπωμένα κάποια μηνύματα ή την φωτογραφία του βασιλικού ζεύγους. Οι εθνικές σχολικές εορτές ακολουθούσαν από το 1937 και εντεύθεν από μαθητικές παρελάσεις, μπροστά στις αρχές κάθε τόπου, ενώ οι θρησκευτικές συνοδεύονταν από εκκλησιασμό. Στην περίπτωση των πρώτων, συνήθεις ήταν και οι καταθέσεις στεφάνων, αρχικά σε ιστορικούς τόπους και από το 1930 στα ηρώα που είχαν αρχίσει να κατασκευάζονται μαζικά ανά την Ελλάδα. Η όλη απόδοση των εκπαιδευτικών κρινόταν και επί τη βάσει των εορτών που διοργάνωναν, οι οποίες συχνά αποτελούσαν την μοναδική ευκαιρία διασκέδασης για τις τοπικές κοινωνίες.

Η έκθεση «Το ελληνικό σχολείο και το 1821» διοργανώνεται από το Σχολικό Μουσείο του Δήμου Ρεθύμνης με την ευκαιρία του εορτασμού της διακοσιετηρίδας από την έναρξη του ιστορικού γεγονότος. Ως κύριο σκοπό της έχει τη βίωση απ' όσους την επισκεφθούν της ατμόσφαιρας των παλιότερων εθνικών εορτών, σε μια εποχή που η εικόνα ήταν περιορισμένη και οι εικόνες ηρώων των διδακτηρίων, όσες καθίστατο δυνατόν να αγοραστούν από το εμπόριο, αποτελούσαν από μόνες τους εθνικά αφηγήματα. Παράλληλος στόχος ήταν να αναδειχθούν οι μέθοδοι και τα μέσα που επιλέχτηκαν από τα σημερινά σχολεία για τον εορτασμό της επετείου της 200ετηρίδας, εν μέσω καραντίνας και πανδημίας του κορωνοϊού. Οι επισκέπτες μπορούν να διαπιστώσουν ότι η αναλογία των παλιότερων και του σύγχρονου τρόπου εορτασμού δεν είναι διαφορετική από εκείνη άλλων δραστηριοτήτων των σχολείων, για παράδειγμα στη γραφή, από το κοντύλι στον υπολογιστή και στο τάμπλετ.

Οι χάρτες που αναφέρονται στην ελληνική επανάσταση ξεπερνούν τις δεκαπεντάδα και θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο ιδιαίτερης έκθεσης. Για τις ανάγκες της και τις δυνατότητες του χώρου επιλέχτηκαν μόλις τέσσερις, με προεξάρχον αντίγραφο της Χάρτας του Ρήγα Βελεστινλή. Η «Χάρτα του Ρήγα» ή «Χάρτα της Ελλάδος» είναι μεγάλων διαστάσεων χάρτης που απεικονίζει ολόκληρη τη Βαλκανική χερσόνησο νοτίως του ποταμού Δούναβη. Συγκροτείται από δώδεκα φύλλα, διαστάσεων 0,50Χ0,70 μέτρων το καθένα. Είναι έργο του Ρήγα Βελεστινλή και περιλαμβάνει πλην του κυρίως χάρτη δέκα τοπογραφικά σχέδια αρχαίων πόλεων και 162 διπλές όψεις αρχαίων και μεσαιωνικών νομισμάτων. Τυπώθηκε στη Βιέννη για λογαριασμό του εμπνευστή της το 1796-97. Ο δεύτερος χάρτης επιγράφεται «Η Ελλάς κατά το 1821» (Οίκος Δ. Δημητράκου, με ιστορική επεξεργασία του Π. Καρολίδου) και ο τρίτος «Ιστορικός χάρτης νεωτέρας Ελλάδος» (Σχολικός χάρτης του Στρατή Παπαδάκη).

Για τη διοργάνωση της έκθεσης επιλέχτηκε ο χώρος του «Σπιτιού του Πολιτισμού». Στην πραγματικότητα πρόκειται για δύο αυτοτελείς χώρους, οι οποίοι δίνουν τη δυνατότητα αναπαράστασης όχι μόνο μιας εορτάζουσας πανελληνίας αίθουσας διδασκαλίας αλλά και μιας «κρητικής», με εικόνες αγωνιστών που συντήρησαν το δύσκολο έργο της επαναστατικής φλόγας στο σχετικά απομονωμένο χώρο του «Σπιτιού του Πολιτισμού». Στην πραγματικότητα πρόκειται για δύο αυτοτελείς χώρους, οι οποίοι δίνουν τη δυνατότητα αναπαράστασης όχι μόνο μιας εορτάζουσας πανελληνίας αίθουσας διδασκαλίας αλλά και μιας «κρητικής», με εικόνες αγωνιστών που συντήρησαν το δύσκολο έργο της επαναστατικής φλόγας στο σχετικά απομονωμένο χώρο του «Σπιτιού του Πολιτισμού».

Ος Μελιδόνης, Γεώργιος Σακόρραρος, Γεώργιος Τσουδερός, Μελχισδέκ Τσουδερός και Βασίλειος Χάλης. Το γεγονός ότι η πλειοψηφία των Κρητών ηρώων κατ'ανόθεον από το Ρέθυμνο οφείλεται βέβαια, όχι σε κάποια υπερδραστηριότητα των προγόνων μας κατά την επανάσταση, αλλά στο γεγονός ότι το Μουσείο δραστηριοποιείται στο Ρέθυμνο και το υλικό που έχει συγκεντρώσει προέρχεται κυρίως απ' αυτό.

Οι χάρτες που αναφέρονται στην ελληνική επανάσταση ξεπερνούν τις δεκαπεντάδα και θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο ιδιαίτερης έκθεσης. Για τις ανάγκες της και τις δυνατότητες του χώρου επιλέχτηκαν μόλις τέσσερις, με προεξάρχον αντίγραφο της Χάρτας του Ρήγα Βελεστινλή. Η «Χάρτα του Ρήγα» ή «Χάρτα της Ελλάδος» είναι μεγάλων διαστάσεων χάρτης που απεικονίζει ολόκληρη τη Βαλκανική χερσόνησο νοτίως του ποταμού Δούναβη. Συγκροτείται από δώδεκα φύλλα, διαστάσεων 0,50Χ0,70 μέτρων το καθένα. Είναι έργο του Ρήγα Βελεστινλή και περιλαμβάνει πλην του κυρίως χάρτη δέκα τοπογραφικά σχέδια αρχαίων πόλεων και 162 διπλές όψεις αρχαίων και μεσαιωνικών νομισμάτων. Τυπώθηκε στη Βιέννη για λογαριασμό του εμπνευστή της το 1796-97. Ο δεύτερος χάρτης επιγράφεται «Η Ελλάς κατά το 1821» (Οίκος Δ. Δημητράκου, με ιστορική επεξεργασία του Π. Καρολίδου) και ο τρίτος «Ιστορικός χάρτης νεωτέρας Ελλάδος» (Σχολικός χάρτης του Στρατή Παπαδάκη).

Ο τέταρτος χάρτης επιγράφεται «Η ελληνική ιστορία από των αρχαιολόγων χρόνων μέχρι σήμερα» και αποτελεί ουσιαστικά μια εικονογραφημένη ιστορική γραμμή. Η έκθεση κοσμείται επίσης από φρονηματιστικές πινακίδες («Ελλάς το μεγαλειό σου βασίλειμα δεν έχει» κ.λπ.) και λοιπό σχολικό υλικό, όπως βιβλία με σχετικά με την επανάσταση κεφάλαια, «τετράδια ηρώων», φτερά γραφής («χαρτί και καλαμάρι» κ.λπ.), films strips για την επανάσταση, δίσκοι γραμμοφώνου κ.ά. Περιλαμβάνει τέλος προβολή με τον εφετινό «ψηφιακό» σχολικό εορτασμό της επετείου από έξι ρεθεμνιώτικες σχολικές μονάδες (Νηπιαγωγείο Μύρθου, 15ο Δημοτικό Σχολείο Ρεθύμνου, 16ο Δημοτικό Σχολείο Ρεθύμνου, Δημοτικό Σχολείο Ρουσσοσπίτιου, 4ο Γυμνάσιο Ρεθύμνου και 2ο Λύκειο Ρεθύμνου). Υπεύθυνη για την προβολή των σχολικών αυτών δραστηριοτήτων είναι η δασκάλα Δέσποινα Μαυράκη, η οποία συνεργάστηκε γι' αυτό με τους υπεύθυνους σχολικών δραστηριοτήτων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Σκοποί του Σχολικού Μουσείου, που έχει την έδρα του στις εγκαταστάσεις του παλιού δημοτικού σχολείου Αμνάτου, είναι η διάσωση του εκπαιδευτικού υλικού που τεκμηριώνει την ιστορία της ελληνικής και ιδιαίτερα της κρητικής εκπαίδευσης, η έκθεση και έκδοση του υλικού αυτού και η πραγματοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε μαθητές όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης αλλά και άλλων ηλικιών. Το Μουσείο ανήκε αρχικά στον Δήμο Αρκαδίου και στη συνέχεια, το 2011, με τον «Καλλικράτη» και την ενοποίηση των Δήμων πέρασε στη δικαιοδοσία του Δήμου Ρεθύμνης. Διοικείται από Εφορευτικό Συμβούλιο, που αποτελείται από δημοτικούς συμβούλους και εθελοντές ιδιώτες. Από το σχολικό έτος 2012-2013 που ξεκίνησε σταδιακά τη λειτουργία του, έχει προσφέρει εκπαιδευτικά προγράμματα σε χιλιάδες μαθητές και ξεναγήσεις και εκδηλώσεις σε πολλές εκατοντάδες μεμονωμένους επισκέπτες και ομάδες επισκεπτών (ΚΑΠΗ, Συλλόγους κ.λπ.).

Στις εγκαταστάσεις του περιλαμβάνει το παλιό διδακτήριο, με χώρο εισόδου με διάγραμμα διδασκαλίας, εκθεσιακό χώρο, αίθουσα προσομοίωσης διδασκαλίας, βιβλιοθήκη και αρχείο. Στο προαύλιο περιλαμβάνονται αμφιθέατρο, κήπος αρωματικών φυτών και το Μνημείο του Αφανούς Δασκάλου, ενώ στην αυλή αναπτύσσονται Αγκοκήπιο (ανθοκήπιο, δενδροκήπιο, λαχανόκηπος, κήπος παχύφυτων, κήπος γνηνών φυτών κ.λπ.), Ζωοκήπιο (με πουλικά, παπαγάλους, ορτύκια, πέδροκες, χελώνας, περισσότερα κ.λπ.), εγκατάσταση υπαίθριου σχολείου και χώροι υγιεινής. Το Σχολικό Μουσείο προσφέρει 15 διαφορετικά εκπαιδευτικά προγράμματα για όλες τις ηλικίες. Προσφέρει επίσης ξεναγήσεις, εκπαιδευτικές περιηγήσεις, εκδόσεις και διοργανώνει εκδηλώσεις και εκθέσεις σχετικές με το αντικείμενό του. Οι δράσεις του υποστηρίζονται από περισσότερους από 120 εθελοντές, με προσφορά προσωπικής εργασίας, χρημάτων, σχολικών ειδών και χρόνου.

Ελάτε στην έκθεσή μας στο Ρέθυμνο και επισκεφθείτε μας στη συνέχεια στις εγκαταστάσεις μας στην Αμνάτο. Πάρτε τα παιδιά (ή τα εγγόνια σας) και διαλέξτε να παρακολουθήσετε ένα από τα εκπαιδευτικά μας προγράμματα: 1. Στο σχολείο των γονιών και των παππούδων μου 2. Μια μέρα στο σχολείο της Κρητικής Πολιτείας 3. Οικογενειακό πρόγραμμα: Κυριακή στην Αμνάτο 4. Τα παιχνίδια που έπαιζαν παλιότερα τα παιδιά 5. Μάθημα στο Σχολικό Αγκοκήπιο 6. Το σχολείο μας γιορτάζει το Αρκάδι 7. Επεράσαμ' όμορφα. Εκπαιδευτικός περπάτος στο φαράγγι των Καψαλιανών 8. Εργασίες στο Σχολικό Ζωοκήπιο 9. Χαρτί και καλαμάρι: γράφοντας και καλλιγραφώντας 10. Στο σπίτι των προπαππούδων μου 11. Στο Σχολικό Αγκοκήπιο για γνωριμία με τα αρωματικά φυτά της Κρήτης 12. Η καινούρια μου η σάκα, για όλο το Δημοτικό 13. Μάθημα στο υπαίθριο σχολείο 14. Ελα να παίξουμε μαζί, στου παλιού μου σχολείου την αυλή 15. Μάθημα Ωδικής όπως παλιά. Εμφυχωτές των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι η Δέσποινα Μαυράκη, ο Γιώργος Κανακάκης, ο Τάσος Κόλλιας, η Αναστασία Ματζουράνη και ο Χάρης Στρατιάδακης.

* Ο Χάρης Στρατιάδακης είναι Δρ Παιδαγωγικής-ιστορικός ερευνητής-συγγραφέας stharis@yahoo.gr, 2831055031